

# KLEBELSBERG A SZÁMÚZÓTT EGYETEMEK FENNTARTÁSÁÉRT

Klebelsberg Kuno gróf neve az 1922–1931 közötti közoktatási miniszteri tevékenysége miatt egybeforrt a vidéki egyetemek nagyarányú fejlesztésével, a kulturális decentralizáció megvalósításával.

## FELSŐOKTATÁSI HELYZETKÉP A VILÁGHÁBORÚ VÉGÉN

A magyar felsőoktatási intézményhálózat – a dualizmus alatti fejlesztéseknek köszönhetően – 1918-ra már imponáló sokszínűséget és számos kiemelkedő intézményt mutatott fel. A Pázmány Péter esztergomi érsek által 1635-ben Nagyszombat városában alapított, majd az ő és későbbi magyar katolikus főpapok által jelentős összegű adományaiból, 1867-től kezdve pedig a központi magyar állami költségvetésből Budapesten kiépített tudományegyetem, továbbá az ipartanodából 1871-ben egyetemmé fejlesztett budapesti műegyetem, valamint az 1872-ben megalapított kolozsvári tudományegyetem mellett az 1912: XXXVI. törvénycikkkel megalapított, hivatalos működését 1914 őszén megkezdő



Jelfy Gyula portréja Klebelsberg Kuno gróf, vallás- és közoktatásügyi miniszterről. Forrása: MNM TF 70.554. Képes album és dokumentumgyűjtemény az 1926–1930 közötti szegedi egyetemi építkezésekről. Szegedi Tudományegyetem Levéltára, Szeged, 2024. 16.

pozsonyi és debreceni tudományegyetemekkel a hazai felsőoktatás értékes intézménye volt még a selmecbányai Bányászati és Erdészeti Főiskola, a gazdasági akadémiák hálózata (Magyaróvár, Keszthely, Kolozsvár, Debrecen és Kassa), kereskedelmi akadémiák sora (Budapest, Kolozsvár, Fiume), valamint az állami és felekezeti jogakadémiák, joglíceumok hálózata (Kassa, Eperjes, Máramarossziget, Nagyvárada, Kecskemét, Pécs). A megvalósult és működő intézmények mellett az előkészítési munkák végéhez közeledett két új vidéki műegyetem felállítása Kassán és Temesváron. A magyar oktatási kormányzat olyan jól előkészítette ennek a két új intézménynek az alapítását, hogy 1918 őszére a megalakítás valóban a küszöbéhez érkezett, s a megszálló román hatóságok 1920. november 15-én

megnyithatták a műegyetemet, Kassán pedig a csehszlovákok állíthattak fel hasonló intézményt 1937-ben.<sup>1</sup>

A háborús tanévekben minden hazai felsőoktatási intézmény számára komoly nehézségeket okozott a hallgatók,

<sup>1</sup> Szögi László: A temesvári és kassai műegyetemek létesítésének tervei 1918 előtt. In: Uő.: Az évszázados universitas. Professzorok Háza, Budapest, 2001. 145.

tanársegédek és a klinikai segédszemélyzet besorozása, valamint több tanszék betöltésének késlekedése. Már az 1917/18. tanévben megindult bizonyos mozgalom, hogy az egyetem tanársegédeit és segédszemélyzetét felmentsék a katonai szolgálat alól. Ennél is nagyobb problémát okozott az egyetemi internátusok, klinikák és intézetek katonai igénybevétele.<sup>2</sup> Jól jellemezte az intézmények 1918 őszi általános helyzetét Schneller István kolozsvári rektornak a minisztériumba küldött szomorú jelentése: „Az új tanév megnyitása alkalmával a legnagyobb zavarokat kelti, hogy nincs hová elszállásolni az egyetemi hallgatókat. A lakásnehézségek már a múlt tanévben is sok kellemetlenséget okoztak, de idén a helyzet teljesen

ugyanis a budapesti kormányzat 1919 januárjától fogva megszüntette az igazgatása alól kikerült intézmények finanszírozását. A Károlyi-, majd a Berinkey-kormány, később pedig a Tanácsköztársaság semmiféle anyagi támogatást sem nyújtott az idegen uralom alá kerülő egyetemeknek, akadémiáknak, a továbbiakban sem az oktatók nem kaptak fizetést, sem a hallgatók ösztöndíját vagy segélyt. Így a csehszlovák és román megszállók a tanárok és hallgatók kiéheztetését kísérelték meg, amit csak a helyi polgárság adományai enyhítettek átmeneti jelleggel.<sup>7</sup> A csehszlovák erők már a város megszállása napján, 1919. január 6-án tulajdonukba vették a pozsonyi egyetemet is.<sup>8</sup> (A pozsonyi magyar tudományegyetem ta-

## A kolozsvári egyetem 47 esztendő alatt kiépített teljes infrastruktúrája, ingó és ingatlan vagyona a megszállók jogellenesen szerzett zsákmánya lett

tarthatatlan.”<sup>3</sup> A zsúfoltság a tanév megindulását és a háborús összeomlást követő általános és gyors leszerelést következményként tovább romlott, hiszen a frontról özönlöttek vissza a háború miatt tanulmányaik megszakítására kényszerült ifjak.<sup>4</sup>

### A VILÁGHÁBORÚS VERESÉGET KÖVETŐ TRAGIKUS FEJLEMÉNYEK

1918. november 12-én a román csapatok átlépték az országhatárt, és betörték Erdélybe. December 24-én délelőtt Kolozsvárt is megszállták, s a későbbiekben folytatták tovább előrenyomulásukat. Alig egy héttel később, január 1-jén a cseh csapatok is elfoglalták Pozsonyt,<sup>5</sup> január 6-án a város igazgatását is átvették.<sup>6</sup> A megszállás után a magyar felsőoktatási intézmények is egyre nehezebb helyzetbe kerültek,

nácsa testületileg tiltakozott az egyetem csehszlovák állami tulajdonná nyilvánítása ellen.<sup>9</sup>)

Összehasonlításképpen érdemes megjegyezni, hogy hasonlóan Kolozsváron a románok csak négy hónappal később tudtak sort keríteni. 1919. május 12-én három század katona aktív közreműködésével elfoglalták és erőszakkal átvették az egyetem épületeit, a professzorokat pedig megfosztották állásuktól.<sup>10</sup> 1919. november elején kezdetét vette a Tisza vonalától nyugatra és északra születtek, állásuktól és fizetésüktől már korábban, ingó és ingatlan javaiktól pedig ekkor megfosztott professzoroknak és családjuknak Magyarországra toloncolása fűtetlen, koszos marhavagonokban.<sup>11</sup>

A kolozsvári egyetemnél szerencsésebb volt a selmecbányai Bányászati és Erdészeti Akadémia helyzete, amely könyvtárának, laboratóriumi és tanfelszerelésének, valamint irattárának jelentős részét – 1918. december 6-i döntésük<sup>12</sup>

<sup>2</sup> Vajda Tamás: Az erdélyi magyar egyetem utolsó tanéve. *Gerundium* 10 (2019) 2: 36.

<sup>3</sup> A kolozsvári diákság bajai. Magyarország, 1918. szeptember 10. 5.

<sup>4</sup> Vajda Tamás: A magyar felsőoktatás újrászervezése. In: 1921 – A Nagy Újrakezdés. Szerk. Hermann Róbert – Ligeti Dávid. Országgház Könyvkiadó, Budapest, 2023. 271.

<sup>5</sup> Popély Gyula: Pozsony elrablása 1919-ben. In: „Valami fáj, ami nincs”. A trianoni békekötés előzményei és következményei. Szerk. Anka László. VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár – Magyar Napló, Budapest, 2020. 147.

<sup>6</sup> Filep Tamás Gusztáv: Főhatalomváltás Pozsonyban 1918–1920. Események, történetek egy hírlap közleményeinek tükrében. Kalligram, Pozsony, 2010. 65.

<sup>7</sup> Vajda Tamás: A kolozsvári magyar egyetem 1919-es megpróbáltatásai és erőszakos elvétele. 3. Szeged 31. (2019) 7–8: 47–49.

<sup>8</sup> Lengvári István: A város és az „árva leány” – Pécs és az Erzsébet Tudományegyetem. *Limes* 17. (2004) 4: 83.

<sup>9</sup> Popély Gyula: A (cseh)szlovákiai magyarság történeti kronológiája 1914–1945. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2020. 38.

<sup>10</sup> Vajda Tamás: 1919 – a magyar egyetem elűzése Kolozsvárról. *Per Aspera Ad Astra* 6. (2019) 2: 15–17.

<sup>11</sup> Vajda Tamás: A kolozsvári magyar egyetem 1919-es megpróbáltatásai és erőszakos elvétele 6. Szeged 31. (2019) 10: 22–24.

<sup>12</sup> Csáky Károly: Híres selmecbányai tanárok. Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2003. 15.

értelmében – december 14-én a hallgatók sikeresen Budapestre, majd onnan Sopronba menekítették.<sup>13</sup> 1919. március és április folyamán Selmecbányáról az akadémia oktatóinak és hallgatóinak döntő többsége Sopronba érkezett, hogy ott folytassa tovább munkáját.<sup>14</sup> Szerényebb mértékben, de a pozsonyi egyetemnek is sikerült némi felszerelést Budapestre menekítenie, amikor az orvosi és a bölcsészkar működése 1919. szeptember 22-én ellehetetlenült a František Mlčoch prágai miniszteri osztálytanácsos vezette cseh küldöttség erőszakos fellépése következtében. Ezzel szemben a kolozsvári egyetem 47 esztendő alatt kiépített teljes infrastruktúrája, ingó és ingatlan vagyona a megszállók jogellenesen szerzett zsákmánya lett.

A Pozsonyból és Kolozsvárról erőszakkal kitoloncolt professzorok Budapesten gyülekeztek. Jellemzőnek tekinthető, hogy a budapesti közoktatásügyi népbiztosság a kolozsvári egyetem erőszakos elfoglalását követően még hónapokig nem foglalkozott a veszteséggel. Végül a minisztérium 1920. március 10-én kelt leiratában kérte fel a száműzött kolozsvári egyetemet, hogy a magyar államot az egyetem elvétele útján ért károk felméréséről részletes kimutatást állítson össze. A Jogi Kar április 27-i jelentése szerint a kar helyiségeinek és ingóságainak elvétele mintegy 3,6 millió korona anyag kárt okozott a magyar állam számára.<sup>15</sup> Tekintetbe véve az Orvosi Kar sok, egyenként is igen tekintélyes értéket képviselő klinikáját és laboratóriumait, valamint a Matematika- és Természettudományi Kar szintén tetemes összegbe kerülő természettudományi gyűjteményeit és laboratóriumait, a Bölcsész- és Nyelv- és Történettudományi Kar jelentős értékű intézeti és szemináriumi könyvtárait, valamint az egyetem számos egyéb egységét (pl. központi könyvtár, fűvészkert, sportpályák stb.), kijelenthető, hogy az egyetem négy karának erőszakos elfoglalása a magyar állam számára minimum 40–50 millió korona anyagi kárt okozott.

A közvetlen anyagi károk mellett jelentős veszteséget okozott a tudományos-oktató-gyógyító tevékenység sikeres végzésére évtizedek szisztematikus szervezőmunkájával kialakított munkaközösségek széttzilálása, hiszen a professzorok, magántanárok és a segédszemélyzet elleni nyílt erőszakoskodások, kitoloncolások következtében megszakadtak az addigi szakmai együttműködések, szinte lehetetlenné vált a munka folytatása.

A budapesti és számos vidéki (pl. Eger, Debrecen) felsőoktatási intézményekben is jelentős problémák adódtak 1919-ben: egyrészt bizonyos épületeket még a lábadozó sebesült katonák részére foglaltak le, más épületekben 1919 folyamán a megszálló román katonák okoztak jelentős károkat<sup>16</sup> a mértéktelen rekvirálásukkal.<sup>17</sup> De említést érdemel a katonaságból visszatérő hatalmas hallgatói tömeg okozta zsúfoltság is, az intézmények tragikus alulfinanszírozása, valamint a kommunai alatti oktatási és képzési reformintézkedések átgondolatlansága.<sup>18</sup> 1919 őszén ellenhatásként a hallgatók bajtársi egyesületeinek<sup>19</sup> erőszakos fellépése hónapokon át megakadályozta a tanítás megindulását, így az 1919/20-as tanév téli szemesztere teljesen elmaradt.<sup>20</sup>

## EGYEZTETÉSEK AZ IDEIGLENES VIDÉKI ELHELYEZÉSEK ÉRDEKÉBEN

1919 végére igen sajátos helyzet alakult ki a pozsonyi és kolozsvári egyetemek vezetésében: a legitim egyetemi tanács tagjai (állásuktól megfosztva, többük saját tulajdonú lakásából kizavarva) Kolozsváron, illetve Pozsonyban várták az egyetem helyzetének jobbra fordulását, a kitoloncolt professzorok pedig Budapesten hoztak létre másik egyetemi tanácsot. A magyar kormány tagjai a továbbiakban a fővárosban tartózkodó professzorokkal egyeztettek.<sup>21</sup> Ennek az volt a praktikus oka, hogy a megszálló román hatóságok Kolozs-

<sup>13</sup> Sarkady Sándor: A Bánya-, Kohó- és Erdőmérnök-hallgatók Ifjúsági Köre Sopronban (1919–1948). PhD-disszertáció, PPKE, 2015. 20–23.

<sup>14</sup> Németh Ildikó: A Selmecbányai Bányatisztképzőből lett soproni Erdészeti és Faipari Egyetem. *Limes* 17. (2004) 4: 116.

<sup>15</sup> Szegedi Tudományegyetem Levéltára 73–1919/20. J. K. sz.; Vajda Tamás: A kolozsvári egyetem elfoglalásával okozott sérelmek, kulturális és anyagi károk. *Somogy* 48. (2020) 4: 30–31.

<sup>16</sup> Debrecent 1919. április 22-én szállták meg a román csapatok, emiatt több professzor is elhagyni volt kénytelen a várost. Kerepeszki Róbert: A Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának története, 1912–1949. In: A Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának története I. Szerk. Papp Klára. Debreceni Egyetem BTK, Debrecen, 2014. 29.

<sup>17</sup> Perczel Olivér: Román megszállás Magyarországon 1919–1920. In: 1919 – A Nagy Szétesés. Szerk. Hermann Róbert – Ligeti Dávid. Országgház Könyvkiadó, Budapest, 2020. 184–186.

<sup>18</sup> Császár Elemér: Főiskolák. In: A bolsevizmus Magyarországon. Szerk. Gratz Gusztáv. Franklin Társulat, Budapest, 2003. 189–204.; Ujváry Gábor: Kultúra és terror. A kommunai kulturális politikája. In: „...minden édenek neve vad poklokat bűvöl...” A Magyarországi Tanácsköztársaság. Szerk. Ligeti Dávid – Vörös Boldizsár. Országgház Könyvkiadó, Budapest, 2020. 64–66.

<sup>19</sup> Kerepeszki Róbert: Az ifjúsági szervezetek szerepe az egyetemi felvételekben, 1919–1920. In: Az egyetemi felvételi rendszer változásai a 20. században. Az MFLSZ 2010. évi vándorgyűlése. Szerk. Kissné Bognár Krisztina – Molnár László – Osváth Zsolt. Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség, Budapest, 2010. 27–30.

<sup>20</sup> Ladányi Andor: Az egyetemi ifjúság az ellenforradalom első éveiben (1919–1921). Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 118–130.

<sup>21</sup> Vincze Gábor: A kolozsvári Ferencz József Tudományegyetem felszámolása 1919-ben. *Pro Minoritate* 11. (2004) 2: 148.

váron a város megszállásának másnapjától, 1918. december 25-től kezdve a legszigorúbban betiltottak mindennemű postai és telefonforgalmat Magyarországgal.<sup>22</sup> Ezt a jogellenes helyzetet nemcsak az első hónapokban tartották fenn a megszállók, de a békediktátum aláírása utáni hónapokban is. Ilyen körülmények között szinte lehetetlenné vált a Budapest és Kolozsvár, valamint a Budapest és Pozsony közötti kapcsolattartás.

A Budapesten gyülekező kolozsvári professzorok 1919. november 26-án – Tóth Lajos és Imre Sándor, az oktatási minisztérium helyettes államtitkárai és báró Horváth Emil, a „titkos erdélyi minisztérium” államtitkára bevonásával – értekezleten döntöttek el, hogy a kolozsvári egyetem egyelőre ideiglenes jelleggel Budapesten folytatja működését. Tóth Lajos azt javasolta, hogy kezdjenek egyeztetést Szeged város vezetésével: „milyen áldozatokra lenne hajlandó” az egyetem ottani ideiglenes elhelyezése érdekében. A megbeszélésen részt vett Vasek Ernő, Szeged kormánybiztos-főispánja is,<sup>23</sup> aki a város nevében önhatalmúlag felajánlott 40 professzori lakást, valamint élelmezést és fűtőanyagot, továbbá több száz egyetemi hallgató számára internátusi elhelyezést.<sup>24</sup> Hamarosan már a Szegedre helyezendő karokról és az egyetem céljaira lefoglalandó épületekről is megindult a találgatás.<sup>25</sup>

## A SZÁMÚZOTT EGYETEMEK ÁTMENETI BUDAPESTI MŰKÖDÉSE

A száműzött pozsonyi és kolozsvári egyetem Budapesten egymással szoros szakmai együttműködésbe kezdett. A két rektor és a két orvoskari dékán 1920. február 13-án részletes előterjesztésben sürgette a minisztériumot, hogy engedélyezze és támogassa az oktató-gyógyító tevékenységük megkezdését.<sup>26</sup> Arra hivatkoztak, hogy olyan vidéki város jelenleg nincs Magyarországon, ahol a 9–9 elméleti orvosi intézet és orvosi klinika egyhamar elhelyezhető volna, holott „kis jóakarattal és aránylag nem nagy anyagi áldozatokkal ez Budapesten, de csakis Budapesten elég gyorsan megold-

ható lenne”.<sup>27</sup> Közös tanrendet adtak ki, s a hallgatók szabadon felvehették a másik egyetem tanárai által meghirdetett kurzusokat is. Több egyetemi bizottságot (gazdasági, diákjóléti) is alakítottak.<sup>28</sup> A két egyetem ideiglenes együttműködése tartamára a két egyetemi tanács abban állapodott meg, hogy mindkét egyetem külön indexeket adnak ki, minden egyetemi hallgató – szabad választása szerint – iratkozhat be az egyik egyetemre, de a másik egyetem előadásait is szabadon látogathatják az oda történő beiratkozás nélkül. Abban is megegyeztek, hogy minden hallgató azon az egyetemen teheti le vizsgáit és szigorlatait, amelyekre beiratkozott.<sup>29</sup>

A két száműzött egyetem budai működésének célja az volt, hogy fenntartsa a folytonosságot, egyben tartsa a tanári kart (legalábbis annak Magyarországon tartózkodó tagjait) és ne engedje a hallgatóságot szétszéledni. A tanítás roppant nehéz körülmények között március 16-án kezdődött meg. A kolozsvári természettudományi kar hallgatói részben áthallgattak a műegyetemre, a bonctani előadásokat és gyakorlatokat pedig az állatorvosi főiskola termeiben tartotta ifj. Jancsó Miklós professzor. Az átmenetileg Budapesten működő kolozsvári egyetemen a tanrend tanúsága szerint 27 professzor több más tanerővel együtt összesen 80 kurzust hirdetett heti 347 órában.<sup>30</sup>

Ezek az áldatlan állapotok hatalmas lemondásokat követeltek meg az oktatóktól és hallgatóktól egyaránt. Ez a magyarázata annak, hogy a két száműzött egyetem hallgatói létszáma nagyobb visszaesést mutat az épületeik egy részének katonai kórházi célra átengedni kényszerülő, de lényegében a korábbi helyén maradó fővárosi és debreceni intézményekhez képest. A budapesti tudományegyetem hallgatói létszáma 60%-kal, a műegyetemé 27%-kal, a debreceni egyetemé pedig csak 12%-kal esett vissza az 1919/20-as tanévre. Ezzel szemben a kolozsvári egyetemé 91%-kal, a pozsonyiról pedig – tekintetbe véve a jogi kar pozsonyi, az orvosi és bölcsészkar budapesti ideiglenes működése miatti zavarokat – nem maradt fenn összefoglaló adat.<sup>31</sup>

<sup>22</sup> Raffay Ernő: Erdély 1918–1919-ben. JATE, Szeged, 1988. 232., 360.

<sup>23</sup> Vincze Gábor: A bujdosó egyetem Szegedre kerülése. Valóság 49. (2006) 4: 39.

<sup>24</sup> Márki Sándor: A m. kir. Ferencz József Tudományegyetem története 1872–1922. Szeged Városi Nyomda és Kiadó, Szeged, 1922. 126.

<sup>25</sup> Szegedi Új Nemzedék, 1919. november 27. 3.

<sup>26</sup> Vekov Károly – Vincze Gábor: Kolozsvári végjáték, Szegedre kerülés. In: A kolozsvári egyetem története az alapítástól a szegedi újrakezdésig 1872–1921. (A Szegedi Tudományegyetem és elődei története II.) Főszerk. Marjanucz László. Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged, 2022. 692.

<sup>27</sup> MNL OL K 636. fond 129. doboz 1922–14–26.371.

<sup>28</sup> Vincze Gábor: A száműzött egyetem. A Ferenc József Tudományegyetem sorsa Kolozsvártól Szegedig (1919–1921). JatePress, Szeged, 2006. 50–51.

<sup>29</sup> Az átmenetileg Budapesten együttműködő kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem és pozsonyi M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem tanrendje az MCMXX–XXI. tanév I. felére. Budapest, 1920. 3.

<sup>30</sup> Márki. 1922. 132.

<sup>31</sup> Magyar Statisztikai Évkönyv 1919–1922. 192.

## KLEBELSBERG KUNO GRÓF KAPCSOLATA A SZÁMÚZOTT EGYETEMEKSEL

Klebelsberg Kuno gróf 1914. január 2-án került a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium adminisztratív (közigazgatási) államtitkári pozíciójába.<sup>32</sup> Ott lehetősége nyílt bekapcsolódni az 1912: XXXVI. törvénycikkkel megalapított pozsonyi és debreceni tudományegyetem építkezéseinek előkészítési folyamataiba. Ezekkel a kérdésekkel a kormány részéről elsősorban ő foglalkozott.<sup>33</sup> A beruházás költségeire az országgyűlés kétmillió koronát szavazott meg, amelyet 1922-ig lehetett volna felhasználni. Pozsonyban csak a részletes tervek készültek el az egyetemi telep elhelyezkedésére vonatkozóan,

országgyűlési képviselői címéért. Az április 1-jén tartott programbeszédre több kolozsvári egyetemi professzor (Szabó Dénes, Lőte József, Hornyánszky Gyula, Lukáts Adolf) is jelentős szerepet töltött be. A kolozsvári II. körzetben a munkapárt és a függetlenségi párt alkuja következtében utóbbi nem indított ellenjelöltet. Így a függetlenségi párt részéről Apáthy István, Posta Béla és Kenéz Béla professzorok is részt vettek a gyűlésen.<sup>37</sup> A három nappal később, április 4-én megtartott választás alkalmával további egyetemi professzorok (Kosutány Ignác, Menyhárház Gáspár) tűntek fel Klebelsberg támogatói között.<sup>38</sup> Vagyis Klebelsberg Kuno gróf már a kolozsvári képviselői kampányában több egyetemi professzorral is ismeretséget kötött. Ennek is szerepe lehetett abban, hogy

Az államtitkári pozíció elnyerésével szinte egyidejűleg  
(1917 áprilisában) Klebelsberg Kuno a kormányt adó  
munkapárt jelöltjeként indult el a kolozsvári II. kerület  
országgyűlési képviselői címéért

Debrecenben ellenben megindult a klinikák kivitelezése. Mindkét egyetemen 1914 őszén kezdődött meg az oktatás (Pozsonyban a jogi és bölcsészkaron, Debrecenben a hittudományi, jogi és bölcsészkaron). A pozsonyi tudományegyetemet végül 1916. november 19-én, a debrecenit pedig csak 1918. október 16-án nyitották meg.<sup>34</sup>

1917. március 19-én Klebelsberg Kuno a miniszterelnökségre került Tisza István gróf politikai államtitkáráként. Klebelsberg már 1915-től a Rokkantügyi Hivatal elnöke volt, s ezt a témát hangsúlyozta ki 1916. február 10-i kolozsvári látogatásakor is,<sup>35</sup> amikor a vármegyeház dísztermében a rokkant katonákról való nemzeti gondoskodás szükségességét és rendjét ismertette.<sup>36</sup> Az államtitkári pozíció elnyerésével szinte egyidejűleg (1917 áprilisában) Klebelsberg Kuno a kormányt adó munkapárt jelöltjeként indult el a kolozsvári II. kerület

már a programbeszédében több egyetemi fejlesztés (ortopédiai klinika, gyermekgyógyászati klinika) mielőbbi megvalósítását helyezte kilátásba.

Amikor 1920. január végén a nemzetgyűlési képviselőválasztáson a soproni körzetet megnyerte,<sup>39</sup> kapcsolatba került a Selmecbányáról a csehszlovák megszállók által elűzött bányászati és erdészeti akadémiával is, amely a földművelésügyi miniszter 1919. március 1-jei rendelete értelmében Sopronban a Károly laktanyában kapott ideiglenes elhelyezést.<sup>40</sup> A főiskolán a tanítás 1919. április végén indult meg 326 hallgató részvételével, majd a trianoni békediktátum Sopront és környékét is Ausztria számára ítélte oda. A terület átadását 1921. augusztus végében szabták meg. A főiskolai hallgatóknak jelentős szerepe volt a bevonuló osztrák csendőrökkel vívott ágfalvai ütközetekben és az azok eredményeképpen elrendelt

<sup>32</sup> Ujváry Gábor: „Egy európai formátumú államférfi”. Klebelsberg Kuno (1875–1932). Pécs-Budapest, 2014. 31.

<sup>33</sup> Ujváry, 2014. 37.

<sup>34</sup> Ujváry, 1914. 34.

<sup>35</sup> A magyar rokkantügy szervezete. Kolozsvári Hírlap, 1916. február 11. 1.

<sup>36</sup> Klebelsberg Kuno gróf előadása a rokkant-ügyről. Ellenzék 37. (1916) február 11. 4.

<sup>37</sup> Gróf Klebelsberg Kuno. Ellenzék 38. (1917) április 2. 1.

<sup>38</sup> Választás. Ellenzék 38. (1917) április 5. 3.

<sup>39</sup> Megválasztott képviselők. Magyarország 27. (1920) január 29. 2.

<sup>40</sup> Szemerey Tamás: A Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Főiskola vázlatos története a Selmecbányáról történt meneküléstől a soproni népszavazásig. In: Selmecbányától a soproni népszavazásig 1918–1921. Főszerk. Nagy Roland. Soproni Egyetemi Kiadó, Sopron, 2023. 13.

népszavazás alkalmával a magyar érdek melletti mozgósításban is.<sup>41</sup> Az akadémia soproni letelepítésében a körzet nemzetgyűlési képviselőjeként Klebelsberg Kuno is aktív szerepet töltött be.<sup>42</sup>

## A SZÁMÚZOTT EGYETEMEK IDEIGLENES ELHELYEZÉSÉRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNY ELFOGADÁSA

A számúzott pozsonyi és kolozsvári egyetemek önállóságát és fennmaradását biztosító törvényjavaslat kidolgozása Vass József oktatási miniszter nevéhez fűződik. A minisztertanács 1921. március 16-i ülésén meghozta az ideiglenes szegedi elhelyezésről szóló döntését. Majd áprilisban Horthy Miklós kormányzó engedélyezte Vass Józsefnek a két számúzott egyetemet ideiglenesen Szegedre, illetve Pécsre helyező törvényjavaslatának a nemzetgyűlés bizottságai és ülése elé terjesztését. Május 4-én kelt Vass József indoklása a törvényjavaslathoz. Ebben a „régí határok visszaállításának” és a „nemzet egyesítésének” reményét emlegette, s gróf Klebelsberg Kuno gondolatait előlegezve<sup>43</sup> a szomszéd államok felet-

ti kultúrfölény fenntartása szükségességével indokolta a két számúzott egyetem fenntartását.<sup>44</sup>

1921. május 27-én a Nemzetgyűlés közoktatási és pénzügyi bizottságainak együttes ülésén Szádeczky Lajos képviselő előterjesztésében tárgyalták az egyetemek ideiglenes áthelyezésére vonatkozó törvényjavaslatot, s elfogadták azt.<sup>45</sup> Ezután a Nemzetgyűlésben 1921. június 14-én Szádeczky Lajos ismertette és elfogadásra ajánlotta a 275. számú törvényjavaslatot. Beszédében kitért a kolozsvári egyetem román átvételére és az azt követő időszak magyarellenos atrocitásaira, a professzorokat ért sérelmekre, valamint a számúzott egyetemek nemzetgazdasági és politikai jelentőségére.<sup>46</sup> Ezt követően a jogfenntartásra és a kultúrfölényre hivatkozott: „Az eddigi egyetemek fenntartása a nemzeti becsület, a jövőbe vetett bizalom kérdése is. Az itthoni, még kevésbé az elszakított részek magyarságának hitét és bizodalját az ország jövőjében nem szabad olyan megrázkódtatásnak kitenni, amivel a menekült egyetemek megszüntetése járna. Ezeknek fenntartása a jogfenntartásnak olyan hatásos és méltányos kifejezése, amely előtt még ellenségeinknek is tisztelettel kell meghajolniuk.”<sup>47</sup>



Klebelsberg Kuno gróf a szegedi egyetem 1926. október 5-i alapkölteteli ünnepségén. (Forrása: SZTE Klebelsberg Könyvtár tudastar-049.)

<sup>41</sup> Orosz László: „Tudni fogjuk a jövőben is, mit vár tőlünk a haza [...]”. A soproni egyetemi ifjúság és a nyugat-magyarországi területi kérdés. In: Trianon és a magyar felsőoktatás II. A VERITAS Történetkutató Intézet és a Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség 2019. január 15-én a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltárban rendezett konferenciájának előadásai. Szerk. Ujváry Gábor. A VERITAS Történetkutató Intézet – Magyar Napló, Budapest, 2019. 63–66.

<sup>42</sup> Ujváry, 2014. 107.

<sup>43</sup> Ujváry Gábor: Bethlen István és Klebelsberg Kuno szerepe Magyarország kulturális konszolidációjában. In: A Bethlen-kormány megalakulása és a konszolidáció szellemi háttere. A VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár és az Országgyűlés Hivatala Közgyűteményi és Közművelődési Igazgatósága 2021. szeptember 28-i, az első Bethlen-kormány megalakítása 100. évfordulója tiszteletére szervezett konferenciájának előadásai. Szerk. Hollósi Gábor – Joó András – Ujváry Gábor. VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár – Magyar Napló, Budapest, 2022. 21.

<sup>44</sup> Az 1920. évi február hó 16-ára összehívott nemzetgyűlés irományai. Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1921. IX. 94.

<sup>45</sup> Vincze, 2006. 94.

<sup>46</sup> Az 1920. évi február hó 16-ára összehívott nemzetgyűlés naplója. Atheneum, Budapest, 1921. XI. 21.

<sup>47</sup> Nemzetgyűlési napló XI. 23.



Szegedi egyetem központi épülete. Forrása: Móra Ferenc Múzeum 25498. Képes album és dokumentumgyűjtemény az 1926–1930 közötti szegedi egyetemi építkezésekről. Szegedi Tudományegyetem Levéltára, Szeged, 2024. 13.

Majd a nemzetgyűlésben hat kormánypárti és két pártönkívvüli képviselő szólalt fel. Mindannyian elfogadásra ajánlották a törvényjavaslatot.<sup>48</sup> Végül Vass József miniszter záróbeszédében válaszolt a felmerült megjegyzésekre.<sup>49</sup> Június 16-án megszavazták a javaslat elfogadását, június 25-én Horthy Miklós kormányzó is jóváhagyta, és másnap a Budapesti Közlöny mint 1921: XXV. törvénycikket leköszölte azt.<sup>50</sup> A száműzött egyetemek ideiglenes elhelyezéséről szóló törvényjavaslat si-

gyetemre első alkalommal beiratkozóknak augusztus 1–31. között még Budapesten (II. kerület Szegényház utca 36. és Győri út 13.) kellett jelentkezniük.<sup>52</sup>

Az egyetemet végül 1921. október 9-én<sup>53</sup> nyitották meg Zdravec István római katolikus tábori és Ravasz László, a Dunamelléki Református Egyházkerület püspökei, Horthy Miklós kormányzó és a kormány több tagja jelenlétében.<sup>54</sup> Ha nagyon szerény körülmények és hatalmas nélkülözések között is, de megindult az egyetemi oktatás Szegeden. Az 1921/22-es első szegedi egyetemi tanév június 29-i ünnepélyes záróünnepén – megemlékezve az 1872. november 10-i első kolozsvári egyetemi tanévkezdetről – már az egyetem félévszázados jubileumát ünnepelték meg.

### KLEBELSBERG KUNO MINISZTERI TEVÉKENYSÉGE A VIDÉKI EGYETEMEK ÉRDEKÉBEN

Klebsberg Kuno gróf 1922. június 16-án cserélte fel a belügyminiszteri tárcát a vallás- és közoktatásügyivel. Igen nehéz örökséget vett át hivatali elődeitől, hiszen az ország kulturális és tudományos intézményrendszere is romokban hevert. A közoktatás dualizmus kori intézményeinek valamivel több mint 40 százaléka, a tanerőknek és tanulóknak

## Az 1921/22-es, első szegedi egyetemi tanév június 29-i ünnepélyes zárórendezvényén már az egyetem félévszázados jubileumát ünnepelték meg

keres nemzetgyűlési elfogadását követően Menyhárh Gáspár rektor meleg és hálás hangvétellő levélben köszönte meg kollégájának, Szádeczky Lajosnak az egyetem fennmaradása és elhelyezése érdekében kifejtett hathatós politikai közbenjárását.<sup>51</sup> Július 22-én már az egyetem is közzétette a beiratkozásokra vonatkozó hirdetését, mely szerint az 1921/22. tanévtől már Szegeden folytatja működését. Ugyanakkor az

ennél nagyobb hányada, majdnem a fele maradt a trianoni Magyarországon.<sup>55</sup> Klebsberg Kuno ebből a veszített helyzetből olyan fejlődést ért el, amely a kortársak és az utókor szemében is tiszteletet parancsol fáradhatatlan munkássága számára.

Alig egy hónappal a kultusztárca átvétele után, július 18–19-én már Pécsen tárgyalt a Pozsonyból száműzött egyetem

<sup>48</sup> Vajda, 2023. 288–293.

<sup>49</sup> NN XI. 52.

<sup>50</sup> Budapesti Közlöny, 1921. június 26. 1.

<sup>51</sup> Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ kéziratára Ms. 4165/66.; Vajda Tamás: Szádeczky Lajos szegedi munkássága. In: A tudomány szolgálatában két nemzedéken át. A Szádeczky-Kardossok. Szerk. Kis Domokos Dániel. Unicus Műhely, Budapest, 2022. 114–115.

<sup>52</sup> Márki, 1922. 151.

<sup>53</sup> Szegedi Napló, 1921. szeptember 12. déli kiadás 2.

<sup>54</sup> Ünnepélyek, amelyek a m. kir. Ferencz József-tudományegyetemen a tanév megnyitása és az egyetem ötvenesztendő fennállása alkalmával 1921. évi október hó 9-én és 1922. évi június hó 29-én tartattak. Szeged, 1923. 70–71.

<sup>55</sup> Ujváry Gábor: Bevezetés. Trianon hatása a magyar kultúrpolitikára. In: Uő.: A harmincharmadik nemzedék. Politika, kultúra és történettudomány a „neobarokk társadalomban”. Ráció Kiadó, Budapest, 2010. 13.

elhelyezéséről.<sup>56</sup> Két hét múlva, augusztus 8-án Debrecenben tekintette meg a klinikai telepnek a háborús összeomlás és a forradalmak miatt kényszerűen félbemaradt építkezését. November 6-án újabb látogatást tett Debrecenben, és megígérte az egyetemi építkezések felgyorsítását.<sup>57</sup> Klebelsberg Pécs és Debrecen után november 17–18-án kétnapos látogatást tett Szegeden, az egyetem ideiglenes elhelyezésére szolgáló valamennyi épületet megtekintette.<sup>58</sup> Magával vitte Korb Flóris műépítész is, hogy műszaki adatokkal szolgáljon számára.

egyetempolitikai koncepciója megvalósítását nehezítő körülményekre is: „Sajnos, tíz éven át módfelett igénybe vett bennünket az, hogy tulajdonképpen három új egyetem kiépítésére kellett vállalkoznunk. Tető alatt volt ugyan, de befejezetlenül állott a debreceni egyetemi telep, amelyet, amikor először odamentünk, valóban úgy fedeztünk fel, mint az inkáknak az őserdőben lévő valamely elhagyott városát. Többméteres gaz között alig találtuk meg az egyes tető alatt lévő egyetemi épületeket. Ezt kellett befejeznünk. Ezenkívül én mint kultuszminiszter már készen találtam két törvényt. Az egyik

„Sajnos, tíz éven át módfelett igénybe vett bennünket az, hogy tulajdonképpen három új egyetem kiépítésére kellett vállalkoznunk.”

Klebelsberg Kuno gróf és a száműzetése folytán Szegedre került kolozsvári egyetem közötti első személyes kapcsolatfelvételre nézve értékes adalékokat őrzött meg a miniszter 1931. október 5-i búcsúzásakor tartott beszéde, amelyben felidézte a közel egy évtizeddel korábbi eseményeket is: „Gondolatok vissza azokra az időkre, amikor először jelentem meg kedves körötökben. Először mentem el a klinikákra, először az elméleti intézetekbe, először a természettudomány laboratóriumaiba és a filozófiai fakultás szemináriumába. Bámultalak benneteket, bámultam, hogy olyan elhelyezés mellett, a segédeszközök hiányossága, majdnem semmisége mellett, amelyek akkor rendelkezésekre állottak, nem csüggedtetek el. Valami csodálatos bizakodás töltött el benneteket, amelynek szemlélése reám nézve rendkívül felemelő volt. Bámultalak s ezért a nagy bizalmatokért meg is szerettelek benneteket. Az öregebb generációval összefűzőtt a kezdet aggodalmainak, tervezéseinek s az első erőfeszítéseknek emléke.”<sup>59</sup>

Klebelsberg egyetempolitikájának egyik fő szempontja az elcsatolt területekről Magyarországra száműzött egyetemek és felsőoktatási intézmények megerősítése, ennek révén pedig vidéki kulturális központok kialakítása, az ottani városfejlesztés tudatos serkentése, végső soron a Budapest-központúság decentralizációval történő enyhítése.<sup>60</sup> A minisztersége utáni csalódott hangulatban írt visszaemlékezésében kitért az

kimondta a menekült egyetemeknek újraalapítását – mert hiszen Pécsen és Szegeden újraalapításról volt szó –, a másik pedig a közgazdasági fakultás felállításáról intézkedett. Ez természetesen nagy mértékben igénybe vette a kultuszminisztérium erejét. Én úgy vélekedtem, hogy a törvénybe foglalt dolgoknak nagyobb maradandóságúaknak és állandóságúaknak kell lenniük; ha egy nemzet valamit törvénybe ír, az bizonyos fokig szent. Amikor én a kultusztárcát átvettem, még meg sem száradt a porzó a kormányzó aláírásán azon a törvényen, amely a menekült egyetemek fenntartását határozta



A pécsi Erzsébet Tudományegyetem központi épülete. (Forrása: <https://leveltar.pte.hu/>)

<sup>56</sup> Péter László: A magyar Göttinga. Klebelsberg és a szegedi egyetem. In: Gróf Klebelsberg Kuno emlékezete. Szerk. Zombori István. Keresztény Értelmiségek Szövetsége, Szeged, 1995. 103.

<sup>57</sup> Ladányi Andor: Klebelsberg felsőoktatási politikája. Argumentum Kiadó, Budapest, 2000. 28.

<sup>58</sup> Ladányi, 2000. 30.

<sup>59</sup> Beszámoló a szegedi m. kir. Ferencz József-Tudományegyetem 1931-32. évi működéséről. Szerk. Veress Elemér. Szeged, 1934. 29–30.

<sup>60</sup> Ujváry, 2014. 107.

el. Énreám tehát az a feladat hárult, hogy ennek a törvénynek érvényt szerezzek. Ezért nem tehetünk annyit a kutatás érdekében, mint talán kellett volna.”<sup>61</sup>

Klebensberg Kuno 1922-től valóban folytatta a debreceni tudományegyetem 1918-ban félbeszakadt építkezését. Egy év múlva már átadták a belgyógyászati és szemészeti klinikákat, valamint a Röntgen-intézetet. 1924-re a gyermekgyógyászati klinika, 1925-re a törvényszéki orvostani intézet, 1927-re több klinika és a bonctani-kórbonctani épület készült el.<sup>62</sup> A debreceni beruházással párhuzamosan Klebensberg 1923-ban lehetővé tette a pozsonyi egyetem Pécsre telepedését, majd 1926. október -án, két nappal a szegedi egyetem nagyszabású építkezésének alapköveteteli ünnepsége előtt, már az elkészült pécsi klinikai együttes avatásán vett részt.<sup>63</sup> Az előre sorolt debreceni és pécsi egyetemi építkezések (1926–1930) után, a két világháború közötti negyedszázad legnagyobb állami beruházásaként valósult meg a szegedi egyetemi építkezés.<sup>64</sup> Klebensberg az elitképzést és a kulturális decentralizációt a számúzott egyetemek és főiskolák befogadásával, fejlesztésével és erősítésével, a felsőoktatás kiemelt támogatásával, valamint a külföldi magyar tudományos intézetek létrehozásával igen hatékonyan segítette.<sup>65</sup> A szegedi és debreceni egyetemek fejlesztése a konkrét oktatási és betegellátási feladatok mellett lehetőséget teremtett az Alföld különösen hátrányos helyzetű régióinak tudományos kutatására<sup>66</sup> és ezen kutatások eredményeire épített tervszerű fejlesztésekre is.<sup>67</sup>

## KLEBELSBERG ÉS BETHLEN ISTVÁN MINISZTERELNÖK KAPCSOLATA

Klebensberg Kuno gróf egyedülálló érdekérvényesítő képességéhez az is nagymértékben hozzájárult, hogy oktatás- és kultúrpolitikai kérdésekben teljes összhangban állt gróf Bethlen István miniszterelnökkel.<sup>68</sup> Utóbbi már 1921. április 19-i kormányfői bemutatkozó beszédében kiemelte a kultúrpolitika fontosságát: „igyekezzünk a nemzetből kiküszöbölni azokat a hibákat, amelyek – sajnos – veleszületett tulajdonságai, hiszen csak így biztosítható az igazi konszolidáció”.



Klebensberg Kuno miniszter a debreceni egyetem 1926. október 17-i zárókő elhelyezési és Tisza István szobrának avatási ünnepélyén beszédet mond a klinikai telep felvevő épületének bejárta előtt. (Forrása: Béres Zsuzsa – Horváth Péter – Rófi Mónika – Sárvári Géza: A Debreceni Egyetem titkai. Debreceni Egyetem, Debrecen, 2021. 23.)

1922. május 15-én – Klebensberg soproni képviselő-jelöltségét támogatva – szólt arról, hogy Magyarország nemzetközi egyenjogúságának kivívásában a kultúra is fontos tényező, hiszen „a békeszerződésben alig sikerült mást megmentenünk, mint »kulturális felsőbbiségünket«”. Klebensberg 1922.

<sup>61</sup> Klebensberg Kuno: Utolsó akkordok. Athenaeum, Budapest, [1933] 198–199.

<sup>62</sup> Ladányi, 2000. 28–29.

<sup>63</sup> Péter, 1995. 103.

<sup>64</sup> Gausz Ildikó – Vajda Tamás: Te saxa loquuntur. Képes album és dokumentumgyűjtemény az 1926–1930 közötti szegedi egyetemi építkezésekről. Szegedi Tudományegyetem Levéltára, Szeged, 2024.

<sup>65</sup> Ujváry, 2010. 20.

<sup>66</sup> Vajda Tamás: A szegedi Alföldkutatás története. A Szegedi Alföldkutató Bizottság és az Alföldi Tudományos Intézet története (1928–1949). SZTE TTIK Földrajzi és Földtudományi Intézet, Szeged, 2024. 90.

<sup>67</sup> Vajda Tamás: Klebensberg Kuno gróf szerepe a tudományos Alföldkutatás megszervezésében és kormányzati támogatásában. In: „A kultúra tarthatja meg, és teheti ismét naggyá”. Tanulmányok Ujváry Gábor hatvanadik születésnapjára. Szerk. Dubniczky Zsolt – Hermann Róbert – Kocsis Annamária – Ligeti Dávid – Orosz László. Ráció Kiadó, Budapest, 2020. 200.

<sup>68</sup> Ujváry Gábor: Bethlen István és Klebensberg Kuno kapcsolata. In: Gróf Bethlen István és kora. Osiris Kiadó, Budapest, 2014. 124.

június 19-én a kultusztárca tisztviselőihez intézett miniszteri beköszöntő beszédében Bethlen Istvánnál is konkrétan fogalmazott: „Nekünk dolgozni kell, és ne feledjük, hogy a magyar hazát ma elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg és teheti ismét naggyá. Éppen ezért rajtunk és különösen rajtam óriási felelősség terhe nyugszik és én ennek teljes tudatában jöttem ide.”<sup>69</sup> Ahogy egyetértettek abban, hogy Magyarországnak primus inter pares szerepet kell betöltenie a Kárpát-medencében, ugyanúgy hitték és vallották, hogy a kultúrpolitika prioritást kell hogy élvezzen a szakpolitikai ágak között.<sup>70</sup>

Klebensberg Kuno gróf hét évvel később, 1929. augusztus 4-én megjelent vezércikkében magyarázatát adta a kultúrfölény-gondolatának: „nemcsak ahhoz kellett jogcím, hogy Árpád visszafoglalhassa Magyarországot, hogy ide bennünket behozhasson, hanem ahhoz is kell, hogy itt megmaradhassunk. Különösen akkor, mikor le vagyunk fegyverezve, mikor nincsenek meg azok a ragyogó szabályaink és kopjáink, amelyek Árpád vitézeinek kezében olyan fényesen és félelmetesen ragyogtak a honfoglalás csatáiban. Ezért mondtam 1922 júniusában, mikor a kultuszminiszteri széket elfoglaltam, a minisztérium tisztviselő-karának: »A magyar hazát ma elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg és teheti ismét naggyá«. Azt a kultuszminisztert, aki a levénteintézmény megszervezésével biztosítani akarta az őseinktől örökölt testi derékség fenntartását és fejlesztését, defetista pacifizmussal megvádolni alig lehet, de 1922-ben nemcsak örület, hanem egyenesen komikus lett volna kardot csörtetni, amikor bizony kevés csörömpöltetni való kardunk volt. Így született meg a kultúrfölény programja, attól a politikai megfontolástól vezetve, hogy lefegyverzetten is az Árpádszerzte földön itt megmaradhassunk és egyszer megengedett eszközökkel az elvesztettet visszaszerezzük. Meg kell mutatnunk a nagy nemzeteknek, a világ közvéleményének, hogy nagyobb a magyar nemzet belső értéke, mint a bennünket környező és a mi rovásunkra naggyá tett népeké. Ennek pedig a művelt nyugat szemében a fő fokmérője a műveltség. Ma, mikor sikerült elérnünk azt, hogy a külföld politikusai, tudósai és művészei ezt belátták, ma, midőn az olasz, a francia és a német sajtó ezt gyakorta hirdeti, ma már bajos kétségbe vonni, hogy a kultúrfölény programjával, igenis, újból megteremtettük azt a jogcímet, amely fennmaradásunkat Euró-

pában biztosítja és mindig több és több reményt ad nemzeti vágyaink teljesülésére.”<sup>71</sup>

Történetileg igazolt tény, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia korszakában valóban létezett magyar művelődési előny az ország nemzetiségi lakosságával szemben, s ez hozzásegítette a magyar elitet a soknemzetiségű ország kormányzásához. A magyar szupremácia vagy kultúrfölény ténye pedig olyan kiinduló pont volt a korszak politizáló magyarjai számára, amit gyakorlatilag mindenki örömmel fogadott el, és ennek meghosszabbításáért fáradozott.<sup>72</sup>

Klebensberg Kuno miniszternek és Bethlen István miniszterelnöknek a szegedi és debreceni egyetemek kiépülésében betöltött szerepét jól megvilágította Klebensberg Kunonak Szegeden a Lloyd dísztermében a helyi nagykereskedők és iparosok számára tartott nagygyűlésen tett kijelentése is: „... ha az egyetemeket ki nem építették volna, akkor arra talán még 20 évet is kellett volna várni. Bethlen azért ment Debrecenbe, s én azért jöttem Szegedre képviselőnek, hogy ebben a két, százezres lakosú városban olyan intézményeket létesíthessünk, ami nagy mértékben segíti elő az idegenforgalmat, mert Szeged évente négymillió P bevételhez jut az egyetem s egyéb közintézményei révén. Tiltakozom az ellen, hogy a szegedi egyetemi építkezéseket egyesek úgy állítsák be, mintha azok az állam pénzügyi helyzetét megronthatták volna.”<sup>73</sup>



Klebensberg Kuno gróf a debreceni egyetem orvosi fakultásának első, 1923-as diplomaosztó ünnepségén. (Forrás: Bérés Zsuzsa – Horváth Péter – Rőfi Mónika – Sárvári Géza: A Debreceni Egyetem titkai. Debreceni Egyetem, Debrecen, 2021. 28.)

<sup>69</sup> Gróf Klebensberg Kuno beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916–1926. Athenaeum, Budapest, 1927. 604.

<sup>70</sup> Ujváry Gábor: A magyar kultúra aranykora. Bethlen István és Klebensberg Kuno. Rubicon 24. (2013) 12: 63.

<sup>71</sup> Klebensberg Kuno gróf: „Az a bizonyos sokat emlegetett kultúrfölény...”. Pesti Napló 80. (1929) augusztus 4. 1.

<sup>72</sup> ifj. Bertényi Iván: Adalékok Klebensberg kultúrfölény-fogalmának előtörténetéhez. In: „A kultúra tarthatja meg, és teheti ismét naggyá”. Tanulmányok Ujváry Gábor hatvanadik születésnapjára. Szerk. Dubniczky Zsolt – Hermann Róbert – Kocsis Annamária – Ligeti Dávid – Orosz László. Ráció Kiadó, Budapest, 2020. 377.

<sup>73</sup> Klebensberg Kuno gróf szegedi tartózkodásának második napja. Szegedi Új Nemzedék 13. (1931) október 4. 2.